

Історія

УДК 93/94:327

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15687883>

**Еволюція ролі України в міжнародних відносинах: від становлення
державності до формування нової архітектури європейської безпеки
(1991–2024)**

Кадол Олександр Миколайович,

кандидат історичних наук, доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти, Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6567-6878>

Кравченко Олена Валентинівна,

доктор історичних наук, професор, доцент, Навчально-науковий
інститут міжнародних відносин, Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-6524-1997>

Сідлецька Оксана Миколаївна,

асистент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти,
Навчально-науковий інститут заочної і дистанційної освіти, Заклад вищої
освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський,
Україна, <https://orcid.org/0009-0007-4308-7774>

Прийнято: 19.04.2025 | Опубліковано: 30.04.2025

Анотація: Одним із перших і найважливіших завдань для України у 1991 р. було здобуття міжнародного визнання. Референдум 1 грудня 1991 р. був визнаний державами світу як демократичний. Першими Україну як суверенну державу визнали Польща та Канада. Важливим було визнання незалежності України з боку її найближчих сусідів та великих держав. Цей процес свідчив про визнання України як суб'єкта міжнародного права та відкривав нові можливості для співпраці.

Асоціація з Європейським Союзом стала стратегічною метою зовнішньої політики держави. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 р. стало значним досягненням і відкрило нові перспективи для розвитку української економіки, політики та суспільства. Однак, шлях до ЄС виявився складним і супроводжувався численними викликами, зокрема, російською агресією. 23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Мета статті полягає в ретроспективному огляді віхових подій в міжнародних відносинах після 1991 р., до яких Україна була безпосередньо залучена як суб'єкт цих відносин.

Методологічною основою статті є принцип історизму, як один із засадничих у науковому інструментарії для вивчення явищ та процесів. Проблемно-хронологічний метод передбачає огляд широкої проблематики міжнародної політики крізь призму більш деталізованого підходу. Метод критичного аналізу джерел використаний при вивченні законодавчої бази діяльності України в сфері міжнародних відносин, а також при розгляді перебігу тих чи інших подій, що безпосередньо пов'язані із тематикою статті.

Співпраця з НАТО і США є важливим напрямком зовнішньої політики України. Партнерство з цими країнами спрямоване на зміцнення безпеки України, реформування сектору безпеки і оборони, а також на демократичні перетворення в країні. Російська агресія на сході України значно посилює

бажання українського суспільства інтегруватися в євроатлантичні структури.

Дослідження виявило, що ключові етапи міжнародного визнання, євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції України відображають неперервну боротьбу за суверенітет та формування її самостійної ролі як активного суб'єкта міжнародних відносин.

Акцентовано увагу на взаємозв'язку між внутрішніми трансформаціями України та її зовнішньополітичними пріоритетами, зокрема в контексті російської агресії, висвітлюючи, як це впливає на формування нової архітектури європейської безпеки.

***Ключові слова:** євроінтеграція, Європейський Союз, міжнародні відносини, НАТО, США, Україна.*

The evolution of Ukraine's role in international relations: from the emergence of statehood to the formation of a new European security architecture (1991–2024)

Oleksandr Kadol,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of
the Department of Professional and Social and Humanitarian Education, Kryvyi
Rih National University, Kryvyi Rih, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6565-6878>

Olena Kravchenko,

Professor, Doctor of Historical Sciences, Associate Professor,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics Education and
Research Institute of International Relations, Kharkiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6524-1997>

Oksana Sidletska,

Lecturer at the Department of Law, Vocational and Socio-Humanitarian Education,
Educational and Scientific Institute Of Correspondence and Distance Education,
Higher Educational Institution «Podillia State University»,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0007-4308-7774>

Abstract: *One of the first and most important tasks for Ukraine in 1991 was to gain international recognition. The referendum of December 1, 1991 was recognized by the world's states as democratic. The first to recognize Ukraine as a sovereign state were Poland and Canada. Recognition of Ukraine's independence by its closest neighbors and major powers was important. This process testified to the recognition of Ukraine as a subject of international law and opened up new opportunities for cooperation.*

Association with the European Union became a strategic goal of the state's foreign policy. The signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU in 2014 was a significant achievement and opened up new prospects for the development of the Ukrainian economy, politics and society. However, the path to the EU turned out to be difficult and was accompanied by numerous challenges, in particular, Russian aggression. On June 23, 2022, Ukraine received the status of a candidate for EU membership. The purpose of the article is to retrospectively review the milestone events in international relations after 1991, in which Ukraine was directly involved as a subject of these relations.

The methodological basis of the article is the principle of historicism, as one of the fundamental in the scientific toolkit for studying phenomena and processes. The problem-chronological method involves reviewing the broad issues of international politics through the prism of a more detailed approach. The method of critical analysis of sources was used in studying the legislative framework of

Ukraine's activities in the field of international relations, as well as in considering the course of certain events that are directly related to the topic of the article.

Cooperation with NATO and the USA is an important direction of Ukraine's foreign policy. Partnership with these countries is aimed at strengthening Ukraine's security, reforming the security and defense sector, as well as democratic transformations in the country. Russian aggression in eastern Ukraine has significantly strengthened the desire of Ukrainian society to integrate into Euro-Atlantic structures.

The study found that the key stages of international recognition, European integration and Euro-Atlantic integration of Ukraine reflect the continuous struggle for sovereignty and the formation of its independent role as an active subject of international relations.

The focus is on the relationship between Ukraine's internal transformations and its foreign policy priorities, in particular in the context of Russian aggression, highlighting how this affects the formation of a new European security architecture.

Keywords: *European integration, European Union, international relations, NATO, United States, Ukraine.*

Постановка проблеми. Повномасштабна російсько-українська війна кардинально вплинула на геополітику та продемонструвала застарілість існуючої з часів завершення Другої світової війни архітектури безпеки світу, підкреслила кризові явища у системі міжнародних відносин, що вибудовувалася з кінця 1980-1990-х рр.

Ця трансформація не лише підкреслила центральну роль України у глобальних безпекових процесах, а й вимагає глибшого аналізу її зовнішньополітичних трансформацій, які є критичними для розуміння майбутнього міжнародної безпеки та формування нового світового порядку.

Професор Ігор Шевченко, досліджуючи історико-культурний розвиток України, свого часу зауважив, що внутрішнє убранство Софійського собору у Києві – це візантійські мозаїки та грецькі надписи, тоді як зовні – архітектура бароко; на гравюрах в українських стародруках XVI – XVIII ст. зображення апостола Луки має виразні барокові риси, тоді як Діва Марія стилістично тяжіє до візантійської іконописної традиції. На цих прикладах ми бачимо, як західні та східні впливи позначалися на історичному розвитку України в різні часи, чергуючись між собою або співіснуючи [37]. Тому після 1991 р., в умовах відновленої державної незалежності перед Україною постала низка серйозних викликів, серед яких чинне місце займало вироблення тактики та стратегії своєї ролі та місця в системі міжнародних відносин, зважаючи як на історичний бекграунд, так і на поточну геополітичну ситуацію. У постбіполярну епоху, після закінчення (як тоді видавалося) холодної війни, перед державою Україна у її зовнішній політиці ключовими можна виокремити наступні завдання: визнання України міжнародним співтовариством, встановлення дипломатичних відносин, створення ефективної мережі дипломатичних представництв за кордоном, розбудова всебічних двосторонніх відносин з іншими країнами, членство в міжнародних організаціях і подальша діяльність в них. Попри те, що Верховна Рада УРСР постановила 24 серпня 1991 р. прийняття «Акту проголошення незалежності України» [27], вести мову про повноцінну міжнародну діяльність новопосталої держави правомірно з 1 грудня того ж року. Тобто, з часу проведення референдуму [36], який став «останнім акордом <...> продовженням тисячолітньої боротьби українського народу. Завершилася вона здобуттям і мирним відновленням повної державної незалежності України, а війна з імперською Росією відкладалася на 23 роки — до 2014-го» [17].

Незважаючи на глибокі історичні корені української державності, її роль як повноцінного та самостійного суб'єкта міжнародних відносин після 1991

року пройшла складний шлях формування. Проблема полягає у визначенні ключових факторів, етапів та стратегічних пріоритетів, які визначали та продовжують визначати еволюцію зовнішньої політики України в контексті постійно змінюваного світового порядку, особливо в умовах триваючої російської агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу джерельної бази дослідження складають головним чином документи, розміщені на офіційних сайтах державних органів влади України, а також міжнародних організацій. Серед них: сайти Верховної Ради України, Міністерства закордонних справ України, НАТО, ООН, Представництва Європейського Союзу в Україні, U.S. Embassy in Ukraine. Також важливим джерелом фактологічного матеріалу та аналітичних оглядів є матеріали сайтів Центру Разумкова, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень. Окрім того, ми зверталися до архівів таких Інтернет-ресурсів, як «Український тиждень», «Радіо Свобода», «Українська правда», що дозволило здійснити ретроспективний огляд історії розвитку міжнародних відносин та ролі України у цих процесах в окреслений період. У статті ми спиралися на обширний корпус наукової літератури, тематика якої охоплює предметне поле нашого дослідження. Проблематика зовнішньої політики, міжнародних відносин традиційно є популярною в українській історіографії та політології. Серед авторів – Віднянський С. [4], Гарань О. [5], Горбулін В. [6], Григоришин С., Держалюк М., Камінський Є., Ксьондзик Н., Левандовський В., Мартинов А., Репринцев В., Стужук Ю., Шпура М. [30]. Хоча праці С. Віднянського [4], О. Гараня [5] та В. Горбуліна [6] глибоко аналізують загальні вектори зовнішньої політики України та питання безпеки, вони меншою мірою зосереджуються на механізмах практичної імплементації європейських стандартів у секторі безпеки та оборони України в умовах воєнного стану, або на глибинних

трансформаційних процесах у відносинах Україна - НАТО та їх впливі на регіональну безпеку після завершення активної фази війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну увагу вітчизняної та зарубіжної науки до питання міжнародного визнання України, її євроінтеграційного курсу та співпраці з НАТО і США, залишаються аспекти, що потребують подальшого дослідження. Зокрема, автори вважають недостатньо вивченими є механізми практичної імплементації європейських стандартів у секторі безпеки та оборони України в умовах воєнного стану. Окремого аналізу потребують трансформаційні процеси у відносинах Україна — НАТО, а також перспективи формування нової моделі регіональної безпеки після завершення активної фази російсько-української війни. Крім того, актуальним є дослідження впливу українсько-американського стратегічного партнерства на перебіг євроінтеграційних процесів України та її позиціонування у сучасній системі міжнародних відносин.

Ці аспекти набувають особливої актуальності на тлі агресії РФ, оскільки їхнє вивчення дозволить сформулювати дієві рекомендації для подальшої стратегії України в забезпеченні власної безпеки та стабільності в регіоні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз ключових етапів формування та розвитку ролі України як самостійного суб'єкта міжнародних відносин з 1991 р., з особливим акцентом на її євроінтеграційний та євроатлантичний курс в умовах російської агресії та трансформації глобальної системи безпеки.

Визначена мета передбачає розв'язання наступних завдань: проаналізувати основні етапи міжнародного визнання України та становлення її дипломатичної системи після 1991 р.; дослідити еволюцію євроінтеграційного курсу України, включаючи шлях до Угоди про асоціацію та отримання статусу кандидата на членство в ЄС; виявити ключові тенденції та

виклики у взаємодії України з НАТО, оцінюючи її вплив на сектор безпеки та оборони; охарактеризувати динаміку українсько-американських відносин та їх значення для зовнішньої політики України; визначити вплив російсько-української війни на міжнародну роль України та перспективи формування нової архітектури європейської та світової безпеки.

Очікується, що результати дослідження дозволять глибше зрозуміти стратегічні пріоритети зовнішньої політики України, виявити її ключові досягнення та невирішені виклики, а також окреслити можливі напрямки для подальшого зміцнення її позицій на міжнародній арені.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі в історії сучасної України можемо виокремити кілька еволюційних етапів її зовнішньої політики як в контексті зовнішньополітичної діяльності, так і в сфері дипломатії: міжнародне визнання та конституціоналізм (1991 – 1996 рр.); багатовекторність (1997-2013) і євроінтеграційний та євроатлантичний курс (від початку 2014 р. й по сьогодні) [15; 4].

1. Міжнародне визнання України та становлення її дипломатичної системи (1991–1996 рр.).

Міжнародне визнання розпочалося буквально відразу з часу проведення референдуму 1 грудня 1991 р. Польща й Канада в ніч з 1 на 2 грудня визнали Україну як самостійну державу. А вже вдень 2 грудня міністри закордонних справ – країн ЄС у Брюсселі ухвалили декларацію ЄС щодо України. Було визнано демократичний характер референдуму в Україні та озвучено заклик до діалогу між ЄС та Україною. Американський політолог Бжезинський З. влучно висловився щодо геополітичної та історичної ролі України на той час: «Я вважаю незалежність України подією великого міжнародного значення <...> незалежна Україна по-новому визначає кордони Європи, сучасна Україна перетворює Росію на національну державу. Це надзвичайно важливі зміни» [4]. Також Україна стала першою із пострадянських країн, з якою ЄС підписав

Угоду про партнерство і співробітництво 14 червня 1994 р. (ратифіковано 10 листопада 1994 р.). Документ передбачав політичний діалог між підписантами, а також сприяння розвитку торгівельних, інвестиційних та загалом гармонійних економічних відносин між країнами ЄС та Україною задля прискорення сталого розвитку. В Угоді наголошувалося на необхідності створення «створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва» та декларувалася «підтримка зусиль України по зміцненню демократії і розвитку її економіки та завершенню переходу до ринкової економіки» [32]. Щодо України, то євроінтеграційні прагнення вперше були зафіксовані Постановою Верховною Радою України «Про основні напрямки зовнішньої політики України» (2 липня 1993 р.): «<...> визначальною рисою зовнішньої політики України щодо цих держав (членів ЄС та НАТО – Авт.) є встановлення з ними відносин політичного і військового партнерства, взаємовигідного економічного співробітництва, широких культурних, наукових, гуманітарних зв'язків». Також у Постанові наголошено на важливості розвитку відносин із США: «<...> особливе значення для України мають відносини із Сполученими Штатами Америки як країною, політика якої суттєвим чином впливає на розвиток міжнародних подій». Не можна оминати увагою й те, як окреслено перспективи відносин із російською федерацією: «<...> У зв'язку з особливостями історичного розвитку і специфікою геополітичного і геоекономічного положення України домінантою двосторонніх відносин з прикордонними державами є українсько-російські відносини. Для України вони є стосунками особливого партнерства, оскільки від їх характеру значною мірою залежатиме доля прогресивного демократичного розвитку як України, так і Російської Федерації, стабільність в Європі і в усьому світі» [26]. Постанова була чинною до 2010 р.

Таким чином, період 1991-1996 рр. був етапом інтенсивного міжнародного визнання та закладання фундаментальних основ зовнішньої політики України, де, попри геополітичну спадщину, вже тоді були окреслені прагнення до євроінтеграції та стратегічного партнерства із Заходом. Україна почала активно формувати свою суб'єктність на міжнародній арені.

2. Еволюція євроінтеграційного курсу України (1997-2024 рр.)

З 1 липня 2010 р. вступив в дію Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», у якому, поміж іншого було наголошено на необхідності «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [28]. Була й низка інших важливих документів, які засвідчують важливість євроінтеграційних процеів як для України, так і для ЄС [13].

З 1997 р. маємо практику щорічних Самітів Україна-ЄС, під час роботи яких відбуваються зустрічі на найвищому рівні, підводять підсумки досягнень та прорахунків, а також визначають тактику та стратегію подальшої співпраці [29]. Протягом 1990-х рр. між Україною та ЄС було укладено вісім угод, які регулювали фінансові, економічні, торгівельні напрямки взаємовідносин. 11 червня 1998 р. Указом Президента України було затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС. За кілька років, 30 грудня 2005 р. ЄС зі свого боку визнав Україну як державу з ринковою економікою [23]. З 2010 р. у взаєминах України та ЄС все більшої ваги набувало питання безвізового режиму. Також протягом двох років були проведені плідні перемовини щодо Угоди про асоціацію. Однак подальші дії экс-президента України Януковича В. та його поплічників ледь не звели нанівець багаторічну копітку працю щодо євроінтеграції України та її органічного розвитку в руслі європейської цивілізації. Та події Євромайдану, а також агресія росії проти України, остаточно визначили роль та місце України в колі європейських країн. З цього приводу дуже влучно висловився французький філософ та палкий прихильник

України Бернар-Анрі Леві, який у 2014 р. приїжджав до Києва та виступав на Майдані у підтримку українців: «Я французький громадянин, я європейський федераліст, але сьогодні на Майдані, який нагадав Європі про її першочергові покликання, я також українець» [7]. Загалом ЄС підтримав Україну в умовах російсько-української війни наданням фінансової, гуманітарної, технологічної допомоги. А також введенням низки санкцій проти країни-агресорки та окремих фізичних осіб. З 2017 р. Угода про асоціацію набула чинності та діє безвізовий режим між Україною та ЄС [31; 21]. 23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Це, без перебільшення, історична подія як для України, так і для ЄС [14].

Євроінтеграційний шлях України, незважаючи на численні внутрішні перешкоди та зовнішню агресію, демонструє незворотність європейського вибору. Російська агресія, парадоксальним чином, прискорила процес інтеграції, трансформувавши Україну з об'єкта європейської політики в активного суб'єкта, що має вирішальне значення для майбутнього ЄС. Проте шлях до остаточного входження в спільноту ЄС для України ще вкрай важкий, адже триває російсько-українська війна.

3. Співпраця України з НАТО: від партнерства до посиленої інтеграції (1991–2024 рр.)

Не менш важливим стратегічним напрямком міжнародної політики є взаємодія з НАТО. Україна також є одним із найактивніших партнерів НАТО, що прагне до повноцінного членства в Альянсі. Співпраця з НАТО є важливим елементом забезпечення національної безпеки України, свідченням чого є підписання Рамкового документу «Партнерство заради миру» 10 січня 1994 р., у якому, зокрема, зазначено: «НАТО консультуватиметься з будь-яким активним учасником «Партнерства заради миру», якщо цей партнер відчуватиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності чи безпеці» [22]. Та шлях взаємодії України і НАТО не був

однозначно гладким і рівним. За кілька десятиліть розвитку взаємин та різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливали на політику НАТО щодо України й навпаки, минуло кілька етапів пошуку шляхів взаємодії:

1991-1996 рр. – започаткування взаємодії та «промацування» один одного;

1997-2002 рр. – період особливого партнерства;

2002-2004 рр. – активізація співпраці;

2005-2009 рр. – інтенсивний діалог по лінії НАТО-Україна;

2010-2013 рр. – прагматичні кроки у взаємодії;

2014 р. – по сьогодні – активна взаємодія, посилення інтеграційних кроків [30].

Після окупації та анексії АР Крим російською федерацією та початком бойових дій у Донецькій та Луганських областях «співпраця в критичних сферах активізувалась». А з початком повномасштабної війни росії проти України 24 лютого 2022 р. «НАТО та країни Альянсу надали безпрецедентний рівень підтримки» Україні [1]. Роль України в діяльності НАТО ми також можемо простежити, звернувши увагу на хронологію перебігу діалогу та співпраці між Україною та військово-політичним союзом. Україна ще у 1991 р. вступила до Ради північноатлантичного співробітництва (у 1997 р. її реорганізували на Раду євроатлантичного партнерства). У 1994 р. відбулося вже згадане вище приєднання України до програми НАТО «Партнерство заради миру». Базовими документами, що юридично оформлюють відносини між Україною та НАТО, є:

«Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору»[34] від 9 липня 1997 р. і «Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство»[9] від 21 серпня 2009 р. Вкотре було підтверджено, що Україна повинна стати членом Альянсу, про що також йшлося на Бухарестському саміті НАТО (2008 р.), на якому, поміж іншого, було

прийняте «рішення запросити Албанію та Хорватію розпочати переговори про вступ до нашого Альянсу» [8]. Щодо України, то у підсумковому документі Бухарестського саміту з цього приводу було наголошено: «НАТО вітає євроатлантичні прагнення щодо членства в НАТО України та Грузії. Сьогодні ми дійшли згоди, що ці держави стануть членами НАТО. <...> ПДЧ (План дій щодо членства в НАТО – Авт.) буде наступним кроком для України та Грузії на їх шляху до членства. Сьогодні ми чітко заявляємо, що ми підтримуємо заявки цих країн щодо ПДЧ» [8]. Про результати Бухарестського саміту висловився тодішній Президент України Ющенко В.: «Це є виключна перемога. Альянс висловився як про євроатлантичну перспективу, так і стосовно української заявки. Тому вважаю, що дорога, яку повинні пройти міністри закордонних справ, є певного роду політична формальність» [39]. Спираючись на «Хартію про особливе партнерство між Україною і НАТО» від 1997 р., працює Комісія Україна – НАТО як основний орган розвитку взаємовідносин. У 2023 р. цю Комісію замінила Рада Україна-НАТО, у складі якої представники країн-членів Альянсу та України проводять засідання на рівних, що є свідченням зміцнення політичних стосунків та підвищення рівня інтеграції України. Взаємодія тримає й на парламентському рівні. Йдеться про співпрацю Верховної Ради України з Парламентською асамблеєю НАТО, а також – про річні національні програми під егідою Комісії Україна-НАТО. Після 24 лютого 2022 р. НАТО є платформою, за допомогою якої сформовано новий формат підтримки України у боротьбі проти російської агресії – «Рамштайн», що під час першої зустрічі 27 квітня 2022 р. на базі Повітряних сил США у Європі об'єднав 30 держав-членів НАТО, а також партнерів, що не входять до Альянсу [19; 1]. На тлі російської агресії Україна подала заявку на вступ до НАТО в пришвидшеному порядку. Це питання залишається одним з найактуальніших у євроатлантичній безпеці.

Еволюція взаємодії України з НАТО демонструє послідовне поглиблення відносин, яке, незважаючи на періоди застою, значно інтенсифікувалося після 2014 р. Російська агресія виступила каталізатором для подальшої інтеграції, підтвердивши стратегічну важливість членства України в Альянсі для її національної безпеки та формування стабільності в Європі.

4. Стратегічне партнерство України та США (1991-2024 рр.)

Розпад СРСР відкрив нові горизонти для України, зокрема, у сфері зовнішньої політики. Одним із ключових напрямів стала співпраця із США. Ці відносини розвивалися динамічно, зазнаючи змін під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. США, як провідна світова держава і захисник демократичних цінностей, бачили в Україні потенційного партнера. Це сприяло встановленню двосторонніх відносин, які базувалися на спільних інтересах у сфері безпеки, економіки та демократичного розвитку: «Політика США зосереджена на тому, аби Україна відбулася та зміцнилася як демократична країна, що процвітає та у безпеці, більше інтегрована до європейських та євроатлантичних структур» [24]. Дипломатичні відносини між Україною та США встановлені 3 січня 1992 р. Дещо раніше, 25 грудня 1991 р., США визнали Україну як незалежну суверенну державу. Статус двостороннього співробітництва вперше офіційно був зафіксований під час візиту міністра закордонних справ України Удовенка Г. до Вашингтона у жовтні 1996 р. За кілька років, у спільних заявах Президентів України та США, був закріплений стратегічний рівень взаємодії між державами (5 червня 2000 р. та 4 квітня 2005) [25]. 19 грудня 2008 р. була підписана «Хартія Україна-США про стратегічне партнерство», яка визначила основні принципи та напрямки двосторонньої взаємодії. Зокрема, у сфері оборони та безпеки окремим пунктом виокремлено: «Поглиблення інтеграції України до євроатлантичних структур є спільним пріоритетом. Ми плануємо реалізувати програму посиленого безпекового співробітництва, яка передбачає збільшення

українських можливостей та посилення України як кандидата на членство в НАТО» [35].

Пропонуємо коротко зупинитися на ключових етапах розвитку взаємин між Україною та США:

1991-1999 рр.: встановлення дипломатичних відносин, підписання низки двосторонніх угод у різних сферах, а також наданням США Україні гуманітарної та технічної допомоги. Однак, саме у цей період, 5 грудня 1994 р., Україна приєдналася до «Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» від 1968 р. [11]. Також 5 грудня 1994 р. було підписано документ, який відомий під назвою «Будапештський меморандум» [18]. Даний документ мав би стати дієвим інструментом для гарантування безпеки України у зв'язку з її статусом без'ядерної держави, «однак Будапештський меморандум не мав юридично обов'язкової сили, що пізніше стало критичним, коли РФ порушила його положення, окупувавши Крим у 2014 році» [20].

2000-2013 рр.: активна підтримка США демократичних реформ в Україні, розширенням військово-технічного співробітництва та посиленням співпраці у сфері енергетики. Однак влада США неодноразово давала зрозуміти Україні, що без реальних демократичних перетворень всередині самої країни не варто й мріяти про євроінтеграцію та євроатлантичну взаємодію. Загалом, можемо розглядати роль України для США як «відносини провідного глобального гравця і важливої регіональної країни Центрально-Східної Європи [16]. Але не можна оминати увагою факт «перезавантаження відносин» США та російської федерації [12].

2014 р. – дотепер: агресія росії проти України в 2014 р. призвела до поглиблення співпраці між двома країнами. США засудили агресію росії та ввели низку санкцій. Своєрідним символом підтримки США стали протитанкові керовані ракетні комплекси 3-го покоління Javelin [38].

Міністр закордонних справ України (2020-2024 рр.) Кулеба Д. у своєму виступі на заході «Дипломатія 2022: Пріоритети Стратегії зовнішньополітичної діяльності» наголосив: «Так склалося історично (не ми такі - життя таке), що останні роки були дуже сконцентровані саме на векторі європейської та євроатлантичної інтеграції, і багато всього було досягнуто. Але, будемо відверті, серйозно бракувало уваги двом іншим важливим векторам - Азії та Африці. У 2022 році ми приділимо особливу увагу зміцненню наших позицій в цих регіонах» [10]. Цілком погоджуємося з цими словами щодо важливості європейського та євроатлантичного вектору політики України, а також зконцентрованості (особливо після 2022 р.) на поглибленні взаємин між Україною та США. Але, в умовах стрімких геополітичних змін та переформатуванні полюсів впливу в світі, необхідно зважати на зростання ролі т.зв. Глобального Півдня.

Стратегічне партнерство між Україною та США є критично важливим для забезпечення безпеки України та підтримки її євроатлантичних прагнень. Попри попередні виклики та «перезавантаження» з РФ, агресія 2014 р. та повномасштабне вторгнення 2022 р. значно посилили цю взаємодію, базуючись на спільних цінностях та інтересах у протистоянні російській агресії та формуванні нового світового порядку.

Висновки. Починаючи з 1991 р., Україна пройшла тривалий шлях від пострадянської країни до держави, яка стала епіцентром геополітичних ключових подій, від розгляду її як країни зони впливу російської федерації – до країни, яка мужньо бореться проти військової агресії цієї самої російської федерації, яка прагне знищити Україну та її народ. Україна має глибокі історичні та культурні зв'язки з Європою, що визначають її європейську ідентичність. Геополітичне розташування України зумовлюють її важливу роль у забезпеченні європейської безпеки. Кроки щодо повнокровної

євроінтеграції України в європейську спільноту особливо прискорилися після початку повномасштабної війни росії проти України.

Відносини України та НАТО мають довгу і неоднозначну історію. Попри численні виклики, співпраця між сторонами постійно поглиблюється. Україна прагне до повноцінного членства в Альянсі, що є важливим елементом забезпечення її національної безпеки та євроатлантичної інтеграції. На даному етапі відносин підтримка НАТО всеосяжних реформ у сфері безпеки та оборони в Україні має першорядне значення. Ці реформи мають вирішальне значення для розвитку України, а також для перемоги у російсько-українській війні. Агресія росії змінила існуючу архітектуру безпеки і змусила переглянути стратегію і оборонні плани НАТО в Європі та бачення майбутнього порядку безпеки. Майбутні відносини між Україною і НАТО можуть стати одними з ключових для підтримки стабільності у регіоні.

Україна відіграє важливу роль у взаємовідносинах із США. Співпраця між двома країнами базується на спільних цінностях і інтересах. Незважаючи на виклики, українсько-американські відносини мають значний потенціал для подальшого розвитку. США відіграють ключову роль у підтримці євроатлантичних прагнень України. Ці відносини, що посилюються особливо після 2014 року, базуються на спільних цінностях, стратегічних інтересах та бажанні протистояти російській агресії.

Дослідження підтвердило, що міжнародне визнання України у 1991 р. було не лише формальним актом, а й початком її активного становлення як суб'єкта міжнародного права, що системно відобразилося у формуванні її зовнішньополітичного курсу та розбудові дипломатичних зв'язків.

Аналіз євроінтеграційного шляху показав, що, попри внутрішні перешкоди та зовнішню агресію, європейський вибір України є незворотнім, що підкреслюється отриманням статусу кандидата на членство в ЄС, який є

свідченням трансформації України від об'єкта до активного суб'єкта європейської політики.

Вивчення взаємодії з НАТО засвідчило еволюцію від партнерства до поглибленої інтеграції, що особливо інтенсифікувалася після 2014 р., а створення Ради Україна-НАТО є символом нового рівня політичних відносин та взаємодії у сфері безпеки та оборони.

Виявлено, що стратегічне партнерство між Україною та США, посилене після російської агресії, є ключовим фактором у забезпеченні безпеки України та підтримці її євроатлантичних прагнень, незважаючи на попередні виклики, як-от Будапештський меморандум.

Перспективи подальших досліджень включають детальний аналіз впливу повномасштабної російсько-української війни на трансформацію міжнародних інституцій безпеки, вивчення нових моделей регіональної безпеки у Східній Європі після завершення конфлікту, а також дослідження ролі України у формуванні архітектури глобального Півдня.

Список використаних джерел

1. Relations with Ukraine (2024). *North Atlantic Treaty Organization*, 04 Oct. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm (дата звернення: 27.02.2025)
2. Віднянський, С. & Мартинов А. (2006). Еволюція зовнішньої політики України (1991-2006 рр.). *Український історичний журнал*, № 4. С. 32-51. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_4_32 (дата звернення: 27.02.2025)
3. Віднянський, С. & Мартинов, А. (2011). *Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу*. Видавничий Дім «Києво-Могилянська Академія», 395 с.

4. Віднянський, С. (2018). Взаємовідносини України і Європейського Союзу після Помаранчевої революції: потенціал і нереалізовані можливості. *Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць*. Випуск 1 (20). С. 9-24. URL: DOI: [https://10.24144/2078-1431.2018.1\(20\).9-24](https://10.24144/2078-1431.2018.1(20).9-24)
5. Гарань, О. (2021). *Від Брежнєва до Зеленського: дилеми українського політолога*. Київ: Стилос. 250 с. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/oleksiy-garan-vid-brezhneva-do-zelenskogo-dilemi-ukrainskogo-politologa> (дата звернення: 27.02.2025)
6. Горбулін, В. (2021). *Як перемогти Росію у війні майбутнього*. Брайт Букс. 248 с.
7. Горлач, П. (2024). Бернар-Анрі Леві приїхав до Сергія Жадана на позиції 13 бригади НГУ «Хартія». *Суспільне. Культура*. 17 липня. URL: <https://suspilne.media/culture/792353-bernar-anri-levi-priihav-do-sergia-zadana-na-pozicii-13-i-brigadi-ngu-hartia/> (дата звернення: 27.02.2025)
8. Декларація Бухарестського Саміту погоджена на рівні Глав держав та урядів держав-членів Північноатлантичної Ради у Бухаресті 3 квітня 2008 року. *Організація Північноатлантичного договору*. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/pr/2008/p08-049u.html> (дата звернення: 27.02.2025)
9. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року. Документ 950_021. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text (дата звернення: 27.02.2025)
10. Дмитро Кулеба: Стратегія зовнішньої політики сильної України (2021). *Міністерство зовнішніх справ України*. 14 грудня. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-strategiya-zovnishnoyi-politiki-silnoyi-ukrayini> (дата звернення: 27.02.2025)

11. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. Документ 995_098. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення: 27.02.2025)
12. Драчук, С. (2009). «Перезавантаження» між США й Росією: суперечливий початок. *Радіо Свобода*. 7 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1816868.html> (дата звернення: 27.02.2025)
13. Загальний огляд відносин Україна-ЄС. Історичний огляд відносин Україна-ЄС. *Представництво України при Європейському Союзі*, 15 квітня 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/zagalnij-oglyad-vidnosin-ukrayina-yes> (дата звернення: 27.02.2025)
14. Карацун, О. (2022). Офіційно! Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/nadannya-ukrayini-statusu-kandydata-na-chlenstvo-v-yes> (дата звернення: 27.02.2025)
15. Киридон, А. & Троян, С. Етапи еволюції зовнішньої політики та дипломатії. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/%D0%95%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%B8_%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%97_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%97
16. Лимар, М. (2013). Основні тенденції українсько-американських відносин на початку XXI століття. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива*. Випуск 3. С. 143-147.
17. Мельничук, В. (2023). Референдум 1 грудня 1991 року — завершальний етап боротьби за відновлення української державності.

Український тиждень, 1 грудня. URL: <https://tyzhden.ua/referendum-1-hrudnia-1991-roku-zavershalnyj-etap-borotby-za-vidnovlennia-ukrainskoi-derzhavnosti/>

18. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Документ 998_158. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата звернення: 27.02.2025)

19. НАТО. Опубліковано 16 червня 2021 року. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/nato> (дата звернення: 27.02.2025)

20. Павленко, А. & Атрохов, А. (2024). Без'ядерний статус України, Будапештський меморандум. *Енциклопедія Сучасної України*, 3 грудня. URL: <https://esu.com.ua/article-38969> (дата звернення: 27.02.2025)

21. Падалка, С. (2021). Безвізовий режим України з Європейським Союзом. *Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я*. Редкол.: Смолій, В. (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=bezvizovyj_rezhym_ukrajiny_z_jevropejskym_sojuзом (дата звернення: 27.02.2025)

22. Партнерство заради миру. Рамковий документ. Документ 950_001 (1994). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text (дата звернення: 27.02.2025)

23. Петасюк, О. (2015). Осмислення євроінтеграційного та євроатлантичного поступу в контексті стратегії України. *Європейські історичні студії*, № 1. С. 62-76. DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2015.01.62-76> URL: <http://eustudies.history.knu.ua/olena-petasyuk-osmyslennya-jevrointegratsijnogo-ta-jevroatlantychnogo-postupu-v-konteksti-strategiyi-ukrayiny/> (дата звернення: 27.02.2025)

24. Політика та історія дипломатичних відносин. *U.S. Embassy in Ukraine*. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/policy-history-uk/> (дата звернення: 27.02.2025)

25. Політичні відносини (2019). *Посольство України в Сполучених Штатах Америки*, 29 листопада. URL: <https://usa.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-ssha/politichni-vidnosini-mizh-ukrayinoyu-ta-ssha> (дата звернення: 27.02.2025)

26. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». Документ 3360-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 27.02.2025)

27. Постанова Верховної Ради Української РСР Про проголошення незалежності України. Документ 1427-XII, поточна редакція — Прийняття від 24.08.1991. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> (дата звернення: 27.02.2025)

28. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України 1 липня 2010 року, № 2411-VI. Документ 2411-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 27.02.2025)

29. Саміти Україна–ЄС. *Міністерство закордонних справ України*, 5 серпня 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes> (дата звернення: 27.02.2025)

30. Стужук, Ю. & Шпура, М. (2022). Співробітництво України з НАТО: історична ретроспектива та сучасність. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*, № 3(76). С. 118-125. URL: DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-3-76/118-125>

31. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони. Документ 984_011. 27 червня 2014 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 27.02.2025)

32. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (1994). Документ 998_012. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 27.02.2025)

33. Українська державність у XX столітті. (Історико-політологічний аналіз) (1996). Київ: Політична думка. *Ізборник*. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/zmist.htm> (дата звернення: 27.02.2025)

34. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору (1997). Документ 994_002. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text (дата звернення: 27.02.2025)

35. Хартія Україна-США про стратегічне партнерство. Документ 840_140. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_140#Text (дата звернення: 27.02.2025)

36. Хотин, Р. (2021). «Народ-співавтор». Як референдум про Незалежність України 1 грудня 1991 року розвалив СРСР. *Радіо Свобода*, 30 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-referendum-nezalezhnist/31585483.html> (дата звернення: 27.02.2025)

37. Шевченко, І. (2001). *Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття*. Авторизований переклад з англійської Марії Габлевич, під редакцією Андрія Ясіновського. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. Львів, 274 с.

38. Що і скільки Україна отримала від США з 2014-го року. Список (2019). *Militarnyi*, 12 березня. URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/shho-i-skilky-ukrayina-otrymala-vid-ssha-z-2014-go-roku-spysok/> (дата звернення: 27.02.2025)
39. Щур, М. (2008). Бухарестський компроміс. Україну попросили почекати до грудня. *Радіо Свобода*, 1 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115111.html> (дата звернення: 27.02.2025)